

УДК: 811.112'42'37

МОДАЛЬНІ ЧАСТКИ ЯК ІНДИКАТОРИ СТРАТЕГІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ПРЕСІ

І.О. Голуб (Харків)

Стаття присвячена вивченню модальних часток як індикаторів стратегії дискримінації у німецькомовному публіцистичному дискурсі на матеріалі сучасної преси. Надається визначення модальних часток, їх класифікація та відмінності від інших частин мови. Розглядаються їх функції та виділяється головна – вираження пропозиційного ставлення мовця. На прикладі газетних фрагментів із дискримінуючими висловленнями, які вміщують частки, за допомогою методики парафразування встановлюються особливості функціонування модальних часток як індикаторів стратегії дискримінації.

Ключові слова: дискримінація, імплікатура, модальні частки, парафраза, пропозиційне ставлення, пропозиційний зміст.

И.А. Голуб. Модальные частицы как индикаторы стратегии дискриминации в немецкоязычном публицистическом дискурсе. Статья посвящена изучению модальных частиц как индикаторов стратегии дискриминации в немецкоязычном публицистическом дискурсе на материале современной прессы. Дается определение модальных частиц, их классификация и отличия от других частей речи. Рассматриваются их функции и выделяется главная – выражение пропозиционального отношения говорящего. На примере большого количества газетных фрагментов с дискриминирующими высказываниями, которые содержат частицы, при помощи методики парафразирования устанавливаются особенности функционирования модальных частиц как индикаторов стратегии дискриминации.

Ключевые слова: дискриминация, импликатура, модальные частицы, парафраза, пропозициональное отношение, пропозициональное содержание.

I. Golub Modal particles as markers of the discrimination strategy in German journalistic discourse. The article investigates modal particles as markers of the discrimination strategy in German journalistic discourse on the material of modern press. The definition of modal particles, their classification and differences from other speech parts are given. Their functions are studied and the most important one – the expression of the propositional attitude of the speaker – is underlined. On the example of newspaper fragments with discriminating utterances, which contain modal particles, with help of the paraphrase technique some peculiarities of the functioning of modal particles as markers of the discrimination strategy are specified.

Key words: discrimination, implicature, modal particles, paraphrase, propositional attitude, propositional content.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики вивчення модальних часток (далі – МЧ) є одним із актуальніших дослідницьких напрямків. Якщо раніше вони розглядалися як “безкольорові наповнювачі мовлення” [14, с. 24], то з початком прагматичного буму у лінгвістиці ФРН частки вважаються одним з найпривабливіших об’єктів прагмалінгвістики [10]. Це пояснюється здатністю МЧ передавати найрізноманітніші відтінки суб’єктивних компонентів значень, пропозиційних ставлень, емоційного та оцінного ставлення мовця до ситуації або слухача. Високий комунікативно-прагматичний потенціал МЧ робить їх одним із ефективних за-

собів реалізації окремих стратегій, зокрема, стратегії дискримінації. На те, що МЧ здатні застосовуватися мовцем для реалізації стратегії дискримінації у німецькомовному дискурсі, вказує німецький дослідник Ф. Вагнер [21], проте, особливості функціонування окремих часток у якості індикаторів стратегії дискримінації залишаються не встановленими. Це обумовлює актуальність нашого дослідження, виконаного у руслі прагмалінгвістики.

Об’єктом дослідження є висловлення з МЧ, які аналізуються на предмет їх здатності виступати індикаторами стратегії дискримінації у німець-

комовному публіцистичному дискурсі за допомогою методів інтерпретаційного, контекстуального, парафрастичного та інтенційного аналізу. Матеріалом дослідження є тексти політичної та суспільно-економічної тематики, надруковані у сучасній німецькомовній пресі.

Мета дослідження полягає у встановленні особливостей функціонування МЧ як засобів реалізації стратегії дискримінації у німецькомовному публіцистичному дискурсі.

МЧ (*aber, auch, bloß, denn, doch, eben, eigentlich, einfach, etwa, halt, ja, mal, nämlich, nicht, noch, nun mal, nur, ruhig, schon, vielleicht, wohl*) визначаються як невідмінювані слова, які маркують ставлення мовця до сказаного, не можуть бути відповіддю на питання у тому ж значенні та не можуть займати перше місце у реченні, будучи інтегрованими в нього [20, с. 68]. „Модальні частки – це невідмінювані елементи, до яких не можна поставити запитання, які не здатні бути членами речення та посідати перше місце у реченні, а з’являються у його середині; вони „модифікують все речення“, мають нереференційне, реляційне значення, що співвідноситься з мовцем, та є подібними до певних видів речення“ [11, с.128]. За словами Р. Ратмайр, МЧ “служать містком між висловленим та тим, що мається на увазі” [16, с. 354].

Існує два підходи до значення МЧ: максималістський та мінімалістський. Представники першого підходу вважають, що вони мають багато значень, які змінюються в залежності від контексту, в який потрапляють [8; 13]. Їх опоненти, навпаки, дотримуються думки, що МЧ мають лише одне значення, хоча визнають, що при потраплянні в різні контексти, воно може дещо “зміщуватися” [3; 17; 19, 21]. Мінімалістський підхід в останні роки стає більш значущим, ніж максималістський [1, с. 1]. Проте, більшість дослідників погоджуються, що МЧ “діють” в іллокутивному просторі і мають, таким чином, не лексичне, пропозиційне, значення, а іллокутивне [4, с. 21; 8, с. 3, 7, 17; 20, с. 60], тобто, не впливають на істиннісне значення висловлення [12, с. 375], а маркують пропозиційне ставлення (propositional attitude). Втім, як індикатор

намірів мовця, вони є невід’ємним елементом німецькомовного дискурсу та відіграють важливу роль у маркуванні центрального елементу інформації [5, с. 3].

МЧ мають такі функції: вони виражають та модифікують ставлення, які були реалізовані за допомогою інших мовних засобів; вміщують вказівки на правильність або осудження конкретної мовної ситуації як наслідок попередньої інтеракції; визначають та модифікують іллокуцію; направляють бесіду; виконують стратегічну функцію інтеракції: виражають припущення, оцінку, сподівання на реакцію співбесідника; пов’язують зміст висловлень зі змістами, що були виражені раніше або зрозумілі з контексту [10, с. 63].

Зазначається, що вираження пропозиційного ставлення мовця є однією з найважливіших функцій МЧ [20, с. 60]. Під пропозиційним ставленням мовця розуміються такі ставлення мовця до пропозиції, які відображають його точку зору, очікування, припущення, емоції щодо вираженого змісту [9, с. 56]. МЧ як лексичні індикатори стратегії дискримінації вказують на тональність висловлення – зневажливе, зарозуміле ставлення до іноземців або, навпаки, співчуття та солідарність з ними: *Diebe, Einbrecher, Räuber, Kinderschänder, Mörder – kommt in unser Land, begeht eure Straftaten, und wenn ihr erwischt werdet, lauft einfach davon. Die Polizei darf die Waffen nur zur Abschreckung tragen, sie aber nicht gebrauchen, denn dann werden sie verurteilt! In welchem Land, in welcher Zeit leben wir denn?* (Kronen, 20.03.10, S.28).

Вони виражають ставлення мовця до сказаного, наприклад, незадоволення політикою щодо іноземців: *In welchem Land, in welcher Zeit leben wir denn?; Haben wir in Österreich überhaupt nichts mehr zu sagen?* (Kronen, 21.07.10, S. 25).

Розглянемо на прикладах конкретних МЧ, у який спосіб вони підсилюють дискримінуючий зміст окремих висловлень щодо іноземців. Використовуючи методику парафразування [2, с. 365], встановлюємо імплікатури, які передаються за допомогою часток та містять дискримінуючі ставлення мовця. Слід наголосити на тому, що саме у цих імплікатах міститься вказівка на іноземців,

тобто за їх допомогою реалізується стратегія дискримінації.

Частка *ja* виражає імплікатуру “ми обидва знаємо, що *p*”, та сигналізує у стверджувальних висловленнях про дещо визнане, відоме: *Die Bürgerinitiative lässt sich von einem “Ausgehverbot” nicht beeindrucken. “Sie wären ja nicht eingesperrt. Außerdem flüchten 20 Prozent der Asylwerber” ist Kroboth, selbst Polizeibeamter, überzeugt. „Das Geld und die Autos für die Flucht würden sie dann in Eberau oder nahen Umgebung stehlen. Davor haben wir Angst.“* +> Відомо, що іноземцям властиво порушувати закони (висловлення щодо будівництва табору для біженців) (*Kurrier*, 10.02.10, S. 3).

Наступний дискурсивний фрагмент стосується економічного буму в Іспанії, що передував кризі євро, від якої тепер страждають і німці: *800 000 Wohnungen bauten die Spanier im Spitzenjahr 2007. In Deutschland waren es kaum 185 000. Obwohl von der Kellnerin bis zum Studienrat alle wussten, dass das auf die Dauer nicht gut gehen konnte, wollten alle auf der Welt mitschwimmen. Es war ja so einfach, auch auf dem Arbeitsmarkt.* +> “Так” себе поводити було б легко усім, проте відомо, що не всі бездумно плили на хвилі (вказується на недбалість іспанців, на відміну від німців) (*Welt am Sonntag*, 7.02.10, S. 6).

На відміну від МЧ *ja*, висловлення з МЧ *nämlich*, вміщують в собі інформацію, яку реципієнт ще не знає, або мається на увазі, що він її не знає, але стан речей, який маркує МЧ *nämlich*, є існуючим. У такий спосіб продуцент закликає реципієнта звернути особливу увагу на цю інформацію [7, с. 109]. Частина речення, що вміщує частку, сприймається як обґрунтування попереднього МА: *Wenn es dieser Familie wirklich so schlecht bei uns geht, dann sollten sich diese besser heute als morgen einen anderen Platz und ein anderes Umfeld als Österreich „aussuchen“, denn es reicht nämlich bereits.* +> Справді не має більше жодного бажання терпіти невдач (висловлення щодо сумнозвісної родини біженців із Косова) (*Kronen*, 10.02.10, S.28).

За допомогою МЧ *eben* акцентуються окремі компоненти висловлення як неминучий факт (“Ми

усі знаємо, що *p* – незмінний факт”), що обумовлює, зокрема, появу цієї частки у антидискримінуючих висловленнях: *Etwa 100.000 Pflegekräfte aus Osteuropa versorgen bei uns alte Menschen in Privathaushalten – illegal, halblegal, selten legal. Wir sollten sie mit offenen Armen aufnehmen, statt sie zu kriminalisieren. Wenn sie nicht legal arbeiten dürfen, dann tun sie es eben illegal. Bleiben werden sie in jedem Fall, weil wir sie brauchen.* +> Є причини, чому іноземцям доводиться працювати нелегально, і це їх виправдовує (*Das Parlament*, 28.07.2008, S.1).

МЧ *doch* здебільшого може виражати підтвердження, переконання у чомусь, які продуцент хоче перенести на реципієнта, який повинен зайняти таку ж позицію (“Всупереч тому, що ти, мабуть, думаєш, діє *p*”). У наступному дискурсивному фрагменті частка включена до складу іронічного запитання і, в цілому, автор бажає досягти зворотного ефекту: *Hierbei sollte sich Österreich mit aller Kraft bemühen, dass sich andere Länder bereit erklären, die momentan in unserem Land befindlichen Asylanten und arbeitslosen Ausländer samt deren Kinder aufzunehmen, da ein Aufenthalt für deren Gesundheit ein Risiko in unserem Land darstellt. Und dies wollen wir Österreicher doch sicher nicht, oder?* +> Всупереч тому, що Ви думаєте, що я маю на увазі, що ми не хочемо, щоб інші країни приймали біженців, це навпаки (*Kronenzeitung*, 13.12.09, S. 33).

За допомогою цієї частки “направляється” процес розуміння, найчастіше та найпримітніше це відбувається там, де у дискурсі є певні протиріччя. При цьому відбувається мовна реалізація певних елементів знань та поглядів, які не “уживаються” одне в одному [6, с. 4]: *Und wenn – nun kommt’s ganz dicke – der “Integrationsforscher” Güngör zu der Debatte um das Hereinholen von 100.000 hoch qualifizierten ausländischen Arbeitern die folgende besorgte Anmerkung absondert: „Wenn Immigranten nur als nützliche Fachkräfte betrachtet werden, dann fehlt der menschliche Aspekt.“. Tja, wenn das sooo ist, dann bleibt doch lieber gleich, wo Ihr seid. Weil menschlich habt Ihr es dort sicher besser* +> Всупереч тому, що він го-

ворив, для іноземців краще залишатися в їхній країні (*Kronen*, 29.07.10, S. 14).

МЧ *etwa* використовується як вказівка на те, що співрозмовник чекає заперечної відповіді на своє запитання, тобто, “я не очікую/не хочу, щоб *p*”. Частина *vielleicht* у риторичному питальному висловленні також позначає, що продуцент очікує негативної відповіді [17, с. 194]. Таким чином, у таких висловленнях вона має таку ж функцію, що й *etwa*. У наступному прикладі знаходимо обидві частки, що свідчить про підвищену емоційність висловлення, яскраве негативне ставлення продуцента: *Was erwartet sich eine fünfköpfige Familie, wenn sie mit nichts nach Österreich kommt? Vielleicht neben der Verköstigung samt Quartier, Taschengeld und kostenloser Gesundheitsversorgung etwa einen roten Teppich und die Begrüßung mit persönlichem Handschlag?* +> Я не вважаю, що такі сподівання є оправданими (*Kronen*, 10.02.10, S. 28).

Смисл МЧ *schon* можна передати у такий спосіб: “Одного цього достатньо, щоб вважати *p* небажаним”, тобто вона виражає впевненість, підтвердження чогось: *Es ist schon ein Skandal, dass Auslands-EU-Bürger, in erster Linie Rumänen und Bulgaren, die nicht viel mehr als 100 Euro als Pension ihres Staates erhalten, sich hier nur anzumelden brauchen und ihre Pension aus unserem Topf auf satte 733 Euro aufgefettet bekommen.* +> Одного цього достатньо, щоб вважати дії іноземців з країн ЄС небажаними для нас, німців (*Kronen*, 09.02.10, S. 22).

МЧ *eigentlich* виражає новий аспект, який вміщує більш значущу думку, та у порівнянні з якою сказане раніше здається незначним та поверховим. Так, у фрагменті тексту, що є реакцією на висловлення швейцарських політиків щодо їх обурення ситуацією з викраденими банківськими даними та бажанням Німеччини їх купити, за допомогою частки натякується на вищі, партійні, цінності: *Aber auch die Christdemokraten (CVP), also eigentlich Parteiskollegen von Deutschlands Kanzlerin Merkel, nehmen sich kein Blatt vor den Mund. So sagte etwa CVP-Nationalrat Pirmin Bischof der Online-Ausgabe des Zürcher „Tages-Anzeiger“: „Was wir jetzt sehen, ist eine moderne Form von*

Banküberfall.“ +> Швейцарські колеги Ангели Меркель повинні були б, як і вона, ставити загально-людські інтереси вище інтересів своїх банків, тобто вони не такі сумлінні (*Kronen*, 03.02.10, S. 4).

У питальних висловленнях у нашому корпусі за допомогою цієї частки часто виражається роздратованість “лояльним” ставленням окремих політиків щодо емігрантів: *Mehr Rechte für Asylwerber? Was denkt sich die EU eigentlich?; Wo leben wir eigentlich?; Mehr Rechte für Asylwerber! Was denkt sich die EU eigentlich?* +> Ситуація з іноземцями перейшла усі межі, керівництво країни повинно більше піклуватися про своїх громадян (*Kronen*, 29.07.10, S. 14).

МЧ *denn*, яка за функціями в цілому перетинається з часткою *eigentlich* у питальних висловленнях [12, с. 384], але відрізняється більшим ступенем суб'єктивної участі, завжди служить тільки інтенсифікатором, ознакою емоційної реакції на певну дію чи висловлення співрозмовника, диференціація цих емоцій відбувається за допомогою інших мовних засобів: *Der Polizist, der in der Ausübung seiner Tätigkeit einen Einbrecher unglücklicherweise erschossen hat, wurde verurteilt. Damit wird Deutschland zu einem Verbrecherparadies: Diebe, Einbrecher, Räuber, Kinderschänder, Mörder – kommt in unser Land, begeht eure Straftaten, und wenn ihr erwischt werdet, lauft einfach davon. Die Polizei darf die Waffen nur zur Abschreckung tragen, sie aber nicht gebrauchen, denn dann werden sie verurteilt! In welchem Land, in welcher Zeit leben wir denn?* +> Ситуація з іноземцями перейшла усі межі, керівництво країни повинно більше піклуватися про своїх громадян (*Kronenzeitung*, 20.03.10, S. 28).

Основною функцією МЧ *überhaupt* є узагальнення, але залежно від контексту та типу речення, воно може проявлятися у різних спосіб. Так, у розповідних висловленнях частка слугує розширенню перспективи, підведенню певного підсумку, або ж введенню нової думки, яка у такий спосіб акцентується: *Es gibt eine jugendliche Macho-Kultur mit Migranten-Hintergrund, die sich unangenehm bemerkbar macht – mit Anstankern, unerwünschtem Anbaggern und manchmal bedrohlich wirkender*

Rudelbildung... es sind junge Männer ohne ordentliche Ausbildung, Arbeit oder Zukunftsperspektiven... es ist sie gefährlichste Mischung überhaupt, provoziert von einer Zuwanderungspolitik, die in der Hauptsache darin besteht, die Probleme zu verschweigen. +> Нема нічого, що може бути більш небезпечним для суспільства, ніж емігрантські угруповання (Kronen, 29.07.10, S. 3).

У питальних висловленнях за допомогою цієї частки може, зокрема, передаватися агресія [15, с. 164]: *Gleichstellung der Sozialhilfe! Womöglich Mindestsicherung? Warum arbeiten? Man lebt auch so vom österreichischen Steuerzahler. Dafür müssen wir halt mehr sparen. Haben wir in Österreich überhaupt nichts mehr zu sagen? Werdet wach, ihr Politiker in Österreich!* +> Австрійці через іноземців більш не мають права голосу у власній країні (Kronen, 21.07.10, S. 25).

Allerdings означає, що висловлення, у якому ця МЧ знаходиться, виражає новий аспект у повір'янні з уже сказаним, який має бути врахованим у судженні того чи іншого стану речей як, наприклад, у фрагменті з повідомленням про безкоштовну фінансову допомогу біженцям та їх дітям вона свідчить про обуреність міграційною політикою: *Böte man allerdings „spiegelverkehrt und zum Ausgleich eine „Gratis-Nachhilfe für Kinder ohne Migrationshintergrund“ an, käme man mit dem Gesetz in Konflikt, da in diesem Fall eine sachliche Begründung nicht anerkannt würde. Als Begründung würde nicht gelten, „man wolle die Schäden der Massenzuwanderung“ für die heimischen Kinder begrenzen. Wo leben wir eigentlich?* +> Всупереч усілякій логіці, інтереси іноземців ставлять вище, ніж інтереси власних громадян (Kronen, 03.02.10, S. 46).

МЧ *einfach, schlichtweg* часто вживаються у заключних констатаціях, які мають компонент розчарування, відчуття безсилля: *Der Gleichstellungs- und Antidiskriminierungswahnsinn weist schon schizophrene Formen auf und greift teils in die Privatsphäre der Bürger ein. Ständig wird das Abnorme zur Normalität erhoben und den Minderheiten werden mehr Rechte als den Mehrheiten eingeräumt. Das alles hat mit der*

Demokratie nichts mehr zu tun, sondern ist schlichtweg pervers und bürgerverachtend. (Kronen, 29.07.10, S. 29).

МЧ *einfach* в спонукальних висловленнях по-м'якшує спонукування до поради та позначає “легке” рішення певної проблеми: *Damit wird Deutschland zu einem Verbrecherparadies: Diebe, Einbrecher, Räuber, Kinderschänder, Mörder – kommt in unser Land, begeht eure Straftaten, und wenn ihr erwischt werdet, lauft einfach davon. Die Polizei darf die Waffen nur zur Abschreckung tragen, sie aber nicht gebrauchen, denn dann werden sie verurteilt! In welchem Land, in welcher Zeit leben wir denn?* +> Держава не хоче захищати нас від вас, іноземців, ви залишаєтесь завжди безкарними (Kronen, 20.03.10, S. 28).

Частка *wohl* у розповідних висловленнях підтверджує стан речей і водночас дещо обмежує його: *Die großzügige EU schenkt Entwicklungsländern 7200 Mio. Euro (davon 120 aus Österreich) „für dringende Klimaschutzmaßnahmen“. Politisches Ziel ist es, die gemeinsame Front aus Entwicklungsländern und Schwellenländern aufzubrechen. Die Entwicklungsländer gelten nicht als Hauptverursacher des Klimawandels, wohl aber dessen erste Opfer.* +> Я не впевнений, що країни, що розвиваються, справді є першими жертвами кліматичних змін, тому вважаю щедрість ЄС не-виправданою (Kronen, 13.12.09, S. 30).

Також ця частка виражає припущення, яке, хоча і пом'якшує дискримінуючий компонент висловлення, але все ж не елімінує його: *Los ging es mit der Aktion gegen die organisierte Kriminalität Freitagabend. Hunderte Uniformierte und Ermittler in Zivil sollten bis heute im Einsatz sein. Besonderes Augenmerk galt – zur Freude wohl vieler Österreicher – den Fluchtrouten der Verbrecherbanden über die offenen Ostgrenzen.* +> Припускаю, що більшість австрійців, так само, як і я, незадоволені відкритими східними кордонами (Kronen, 20.03.10, S. 14).

У наступному фрагменті МЧ *wohl* виражає припущення щодо широти бажання уряду вирішувати проблеми, пов'язані з іноземцями: *LH Gabi Burgstaller kritisiert, dass eine Gruppe von*

Tschetschenen und Dagestanern im Land bleiben darf, obwohl sie sich eine Art „Bürgerkrieg“ geliefert haben und das Innenministerium Menschen abschieben will, die sich bereits völlig integriert haben. Eine deutliche Kritik an der „Praxis“ des Innenministeriums ist wohl abgebracht. Припущення, виражене часткою, є іронічним, що підтверджуються іншими мовними засобами у подальших фрагментах тексту: *Man kann der Landeshauptfrau nur Lob zollen, denn endlich traut sich eine Spitzenpolitikerin die „Wahrheit“ öffentlich auszusprechen, der Rest der politischen Landschaft kann sich ein Beispiel daran nehmen – oder etwa nicht? Die Empörung der Landeshauptfrau scheint nur in Vorwahlzeiten aufzukeimen. Und da nur in den Medien.* +> Я не вважаю, що хтось справді нарешті збирається зайнятися проблемами, що пов'язані з іноземцями (*Kronen*, 05.02.10 S. 32).

Таким чином, хоча частки є класом слів з мінімальним семантичним значенням, їх прагматичний потенціал як індикаторів стратегії дискримінації у німецькомовній пресі є доволі високим. Проте, переважна більшість прикладів, у яких зафіксовано МЧ як індикатори стратегії дискримінації, є не суто газетними текстами, а належать до рубрики “Вільне слово” австрійської газети *Kronenzeitung*, що вказує на те, що письмові тексти, а особливо – газетні, є біднішими на частки, ніж розмовні, незаплановані.

Тож до перспектив дослідження відносимо встановлення дискримінуючого потенціалу у діалогічному розмовному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Autenrieth T. Heterosemie und Grammatikalisierung bei Modalpartikeln: Eine synchrone und diachrone Studie anhand von *eben*, *halt*, *einfach*, *schlicht* und *glatt* / T. Autenrieth. – Tübingen : Niemeyer, 2002. – 250 S.
2. Burkhardt A. Partikelsemantik: Paraphrasetechnik und das Problem der Übersetzbarkeit / A. Burkhardt // Sprechen mit Partikeln. – Berlin, N. Y. : de Greyter, 1989. – S. 354-369.
3. Doherty M. Epistemische Bedeutung / M. Doherty. – Berlin : Akad., 1985. – 160 S.
4. Franck D. Grammatik und Konversation / D. Franck – Königstein/Ts. : Scriptor, 1980. – 281 S.
5. Franz B. Abtönungspartikeln im Deutschen – zu Bedeutung und Genese einer relativ jungen Wortart / B. Franz // Modalität und mehr. – Trier : Wissenschaftlicher Verl., 2001. – S. 115-128.
6. Graefen G. Ein Beitrag zur Partikelanalyse – Beispiel *doch* / G. Graefen // Linguistik online, 6,2. – 2000. – 16 S. – режим доступу: [http://www.linguistik-online.de/2_00/graefen.html]
7. Hartmann D. Aussagesätze, Behauptungshandlungen und die kommunikativen Funktionen der Satzpartikeln *ja*, *nämlich* und *einfach* / D. Hartmann // Aspekte der Modalpartikeln. – Tübingen : Niemeyer, 1977. – S. 101-114.
8. Helbig G. Die Partikeln / G. Helbig, W. Kötz. – Leipzig : Enzyklopädie, 1981. – 75 S.
9. Helbig G. Lexikon deutscher Partikeln / G. Helbig. – 1. Aufl. – Leipzig, 1988. – 259 S.
10. Helbig G. Lexikon deutscher Partikeln / G. Helbig. – Leipzig u.a. : Langenscheidt, Enzyklopädie, 1994. – 258 S.
11. Hoffmann L. Handbuch der deutschen Wortarten / L. Hoffmann. – Berlin/New York : de Gruyter, 2007. – 980 S.
12. Ickler T. Zur Bedeutung der sogenannten „Modalpartikeln“ / T. Ickler // Sprachwissenschaft, Nr. 3/4. – 1994. – S. 374-404.
13. Krivonosov A. Die Rolle der Modalpartikeln in logischen Schlüssen der natürlichen Sprache / A. Krivonosov // Sprechen mit Partikeln. – Berlin, N.Y. : de Gruyter, 1989. – S. 370-377.
14. Lindquist A. Satz Wörter / A. Lindquist. – Göteborg, 1961. – 97 S.
15. May C. Die deutschen Modalpartikeln: Wie übersetzt man sie (dargestellt am Beispiel von *eigentlich*, *denn* und *überhaupt*). Wie lehrt man sie? / C. May. – Fr./M. : Lang, 2000. – 537 S.
16. Rathmayr R. Die Russischen Partikeln als Pragmalexeme / R. Rathmayr. – München : Sagner, 1985. – 354 S.
17. Thurmair M. Modalpartikeln und ihre Kombinationen / M. Thurmair. – Tübingen : Niemeyer, 1989. – 306 S.
18. Wagner F. Implizite sprachliche Diskriminierung als Sprechakt. Lexikalische Indikatoren impliziter Diskriminierung in Medientexten / F. Wagner. – Tübingen : Narr, 2001. – 180 S.
19. Wiener M. Language within Language: Immediacy, a Channel in Verbal Communication / M. Wiener, A. Mehrabian. – New York : Wiley, 1968. – 214 p.
20. Weydt H., Hentschel E. Kleines Abtönungswörterbuch / H. Weydt, E. Hentschel // Partikeln und Interaktion. – Tübingen : Niemeyer, 1983. – S. 3-24.
21. Wolski W. Modalpartikeln: Die deutschen Modalwörter und ihre französische Entsprechung / H. Weydt. – Bad Homburg : Gehlen, 1969. – 127 S.
22. Wolski W. Modalpartikeln als einstellungsregulierende lexikalische Ausdrucksmittel / W. Wolski // Sprechen mit Partikeln. – Berlin, N. Y. : de Gruyter, 1989. – S. 346-353.